

Маруся Чурай (дуже стисло)

Ліна Костенко

РОЗДІЛ I

Якби знайшлась неопалима книга

Під час пожежі у Полтаві 1658 року згоріли всі документи міських судових справ. А можливо, серед них могла б знайтися справа Марусі Чурай.

Справа ця розглядалася на одному з судів з приводу вбивства козака Грицька Бобренка. Мати вбитого звинувачувала дівчину Марусю у тому, що вона отруїла її сина, з яким довго зустрічалася. Грицько вирішив одружитися з іншою дівчиною, і цього Маруся пробачити не могла.

Бобренчиха привела до суду людей, які називали Марусю відьмою, бачили, як вона перекидалася на сороку, робилася димом, збирала трави.

Мати дівчини звертається до людей з проханням не кидати багном хоч у її дитину, бо життя її і так вже отруєне.

Виступає Яким Шибиліст. Він розказує, що Маруся та Грицько росли у нього на очах. Саме Чураї доглядали малого хлопця, бо матері не було до нього діла, вона весь час із кимось сварилася, позивалася. Виріши, діти закохалися одне в одного. Та прийшла війна, і Гриць пішов воювати. Маруся вірно чекала свого коханого, ні на кого навіть не глянула.

Грицько ж, він міряв не тією міркою.

В житті шукав дорогу не пряму.

Він народився під такою зіркою,

Що щось в душі двоїлося йому.

Грицько ніяк не міг у житті пристати до одного берега.

До суду прибуває посланець із Січі. Богдан Хмельницький скликає козацтво під Білу Церкву, щоб виступити проти Потоцького і Радзивілла.

Посланець дізнається, над ким відбувається суд і пропонує розглянути справу з іншого боку:

Ця дівчина... Обличчя, як з ікон.

І ви її збираєтесь карати?!

А що як, інший вибрати закон, —
не з боку вбивства, а із боку зради?

Ну, є ж про зраду там які статті?

Не всяка ж кара має бути безбожна.

Що ж це виходить? Зрадити в житті

державу — злочин, а людину — можна?!

Наступного дня суд, над Марусею продовжувався. Полковник Пушкар вважає, що платити злочином за злочин не можна, тому дівчина винна у вбивстві. Війт Горбань також хоче покарати винну. Суддя вирішує засудити Марусю до страти.

Підводиться Іван Остриця, син славного гетьмана:

Ця дівчина не просте так, Маруся.

Це — голос наш. Це — пісня. Це — душа.

Марусині пісні співають, вирушаючи у похід козаки, співають дівчата, чекаючи коханих. У такої людини душа не може бути чорна.

Івана ніхто не хоче слухати. Маруся ж відмовляється від останнього слова. Її засуджують до покарання на шибениці.

РОЗДІЛ II

Полтавський полк виходить на зорі

Козаки збираються вирушити у похід захищати свою землю і волю. Дехто з них не повернеться, але така їхня доля.

РОЗДІЛ III

Сповідь

Марусі дають три дні на роздуми і саджають до в'язниці. Вранці дівчина чує поклик сурми. Це вперше полк вирушає у похід без Гриця. Серце їй рветься від болю.

Маруся весь час думає про Гриця: чи добре його поховали, чи гідно козацького звання?

Потім вона все думає, коли ж змінилася Грицева душа, що з ним сталося. Згадує дитячі роки, коли вони разом гралися, слухали розповіді старого Галерника, колядували і щедрували.

Згадує Маруся свого батька, який віддав доньку до школи. Доброю він був людиною. Потім в одному з боїв потрапив у полон і був страчений. Чула Маруся колись пісню кобзаря про свого батька.

Доброю і красивою була й Марусина мати. Гордо стримувала вона свої сльози, не показувала на людях горя. Вірно кохали батьки одне одного.

Прийшло кохання і до Марусі. Але все щось заважало одружитися: то війна, то нерішучість Гриця. Бобренчиха ж мріяла мати в невістках хазяйську дочку. Маруся не вірила людським поговорам, аж поки Гриць не заслав старостів до Галі Вишняківки. Дівчина була приголомшена такою зрадою. Страждала разом з дочкою і мати. Знала, що Гриць не любить Галю, буде з нею нещасливий, але... багатство.

Важко було витримати гордій дівчині і відкрите зухвальство Вишняківки, яка сміялася Марусі в обличчя. Хотіла навіть утопитися, але врятував її Іван. Він давно вже кохав дівчину.

Життя Грицькової родини було приземленим, тому і Гриць виріс таким "некрилатим". Мати прагнула все більшого достатку і не зважала на такі речі, як кохання.

Син послухав матір і посватався до Галі, але того ж вечора напився у шинку і вперше крикнув на Бобренчиху. Галя була йому немила.

В останню свою ніч Маруся не спить, думає про матір, коханого. А на світанку сповідається у своїх гріхах ясному сонечку:

Не помста це була, не божевілля,

Людина спроста ближнього не вб'є.

Я не труїла. Те прокляте зілля

Він випив сам. Воно було моє.

Після Грицевого сватання Маруся заховалася від усього світу, але одного разу, прийшовши на вечорниці, побачила, як Грицько танцює з Галею.

Гриць сам прийшов до неї, просив пробачення. .Говорив, що одружиться з Марусею, бо кохає її. Та Чураїха не може навіть підняти руки, щоб благословити їх.

Він говорив, і відбувалось диво.

Він зраду якось так перетворив,

так говорив беззахисно й правдиво, —

неначе він про подвиг говорив...

Маруся відмовляє Грицеві. З розпуки Гриць випиває отруту, яку Маруся приготувала для себе.

Маруся не розкажує цього суддям, бо хоче вмерти.

Тюремник приносить для дівчини вузлик з чистим одягом.

РОЗДІЛ IV

Гонець до гетьмана

До Богдана Хмельницького спішить Іван Іскра сповістити, що полтавці вислали полк на допомогу. Крім того, він сподівається врятувати Марусю.

Гетьман дякує Іванові за добру новину, але помічає його стурбованість. Іван розповідає про долю Марусі. Гетьман пише наказ про помилування дівчини.

Іван гонить коня назад у Полтаву.

РОЗДІЛ V

Страта

Марусю ведуть на страту. За нею суне цілий натовп цікавих. Шибениця стоїть у степу.

Жінки з малими дітьми пробиваються наперед, щоб краще бачити, швець просить у ката на згадку шматок мотузки, хтось пропонує пропустити наперед матір Грицька, бо та заслужила побачити Марусину смерть.

Маруся і перед смертю залишається красивою і гордою. Один чоловік зауважує, що вона скоріше схожа на святу.

У натовп уривається Іван Іскра і читає гетьманську грамоту. Дівчину помилувано за її пісні.

Радіють усі, крім самої Марусі. Понад усе вона хотіла вмерти, та не дали.

РОЗДІЛ VI

Проща

Марусина мати після страшного потрясіння невдовзі помирає. Поховавши її, дівчина йде на прощу до Києва. Дорогою зустрічає старого дяка, який став її супутником. Він розповідає дівчині про історичні події у тих місцях, якими вони проходять, про зрадника Вишневецького. Маруся зразу ж складає зворушливу пісню про почуте.

Прийшовши до Києва, вона бачить спалене Місто. Це зробив литовський князь Радзивілл. Кияни живуть у землянках.

Разом з дяком Маруся оглядає печери, слухає розповіді про святих. Дяк теж колись був козаком, а на старість пішов мандрувати.

Боячись надто звикнути до доброго чоловіка, Маруся хоче втекти від нього.

Повернулася вона додому тією ж дорогою, якою йшла до Києва.

РОЗДІЛ VII

Дідова балка

В Україні настала тривожна зима. На Полтаву знову йдуть ляхи, хочуть підкорити собі місто. Тут ховаються люди з усієї околиці. Лише дід Галерник залишається у своїй Дідовій балці.

До діда заходить Іван. Вони розмовляють про Марусю, яка дуже хвора. Дід заспокоює Івана, що з часом він закохається в якусь дівчину і буде щасливим. Та хлопець не уявляє щастя без Марусі.

РОЗДІЛ VIII

Облога Полтави

Полтаву оточили польські війська. Битву не розпочинали, дотримуючись угоди. Поляки надіялися взяти місто змором.

До Марусі приходить Іван і просить її вийти за нього заміж. Але Маруся відповідає, що вона вже давно померла душею. Хлопець умовляє її, бо він буде любити за двох, аби тільки їй було добре. Чураївна перепиняє його.

Життя у Полтаві важке, облога затягнулася, але всі вже звикли і живуть звичайним життям.

Після Різдва поляки відступили, місто зразу ожило.

РОЗДІЛ IX

Весна і смерть, і світле воскресіння

На землю приходить весна. Вона вперше викликає у Марусі посмішку. Вона радіє, але відчуває себе все гірше, бо хворіє на сухоти.

Дівчата вчора берегом ішли,
та й заспівали: "Ой не ходи, Грицю".

А я стояла... Що ж мені, кричати?..

Які мені сказати їм олова?...

Дівчаточка, дівчатонька, дівчата!

Цю не співайте, я ж іще жива!

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

Поема "Маруся Чурай" наскрізь пронизана духом української поезії. Але це не тільки історія, не тільки енциклопедія життя народу XVII століття. Це перш за все особиста трагедія, яка втілює у собі, можна сказати, трагедію кожного з нас. Найбільше турбує поетесу проблема цільності людської натури, незрадливості людської душі, вміння жити високими ідеалами, не розмінюючи їх на буденні потреби.

Маруся Чурай — уособлення високого ідеалу духовності, втілення того незбагненного і невмирущого патріотизму, який житиме в українському народі попри всі його страждання і повнір'яння.

Ліна Костенко через окремі подробиці вміло підкреслює відмінність між свідомо мислячою людиною і натовпом. Цей натовп, який рушив за Марусею, коли вона йшла на страту, виступає страшною і бездумною силою.

Отже, кожна людина має перш за все звернутися до свого сумління, вирішуючи якесь питання. Дуже важливу думку виголошує і гонець від гетьмана: чому можна зрадити людину, але не можна — державу. Виходить, немає маленького і великого злочину. Злочин завжди залишається злочином.

Поема "Маруся Чурай" — один з найкращих зразків української та світової літератури — написана на такому високому художньому рівні, що сприймається на одному подиху і вражає в саме серце.